

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН

Шергіна Л.А.

кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Бурма Ю.В.

студентка факультету економіки та управління
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

У статті розглянуто різні підходи до пояснення поняття «міграція людських ресурсів»; виділяються фактори та наслідки міграції; досліджується взаємозалежність між міграцією та економічним розвитком країн; проаналізовано розвиток та сучасний стан міграційних процесів в Україні та закордоном; пропонуються підходи до вирішення проблем, що стосуються міграційної політики, адже правильна міграційна політика за умов глобалізації світової економіки ініціює процеси щодо формування системи міжнародного поділу праці, світової інфраструктури, росту світової торгівлі й потоків іноземних інвестицій, технологічних змін, формування світової валютної системи.

Ключові слова: міграція, робоча сила, інтелектуальний капітал, міграційна політика, економічний розвиток, глобалізація, країни-реципієнти, країни-донори, еміграція, імміграція, поділ праці, економіка.

Постановка проблеми. Наприкінці другого тисячоліття світ перетворився на глобальну економічну систему. На зростання взаємозалежності між державами впливає така важлива складова цілісної структури світу як міжнародна міграція, яка є прикладом суспільно-політичного феномену. На високий конкурентний статус країн впливає один з головних чинників – людський ресурс. У наш час розвиток країни залежить не від наявних природних ресурсів, розвитку промисловості, чи сільського господарства. Найбільшим показником високого економічного розвитку держави є частка сфери послуг у структурі ВВП. А визначальним у цій сфері є людський потенціал. Саме кваліфіковані кадри, здобутки у наукових галузях, створення нових ідей та втілення їх у життя забезпечують підняття економіки країни на високий щабель її розвитку. Тому у добу знань значний вплив на соціально-економічний розвиток держав сприяє посиленню тенденції міграції висококваліфікованих фахівців і вчених. Як у країнах-донорах, так і в країнах-реципієнтах вплив міграції дуже серйозний і навіть може сприяти поширенню проблем соціального, політичного, культурного, економічного та релігійного характеру. До основних причин сучасних міграційних рухів відносять процеси глобалізації, зміни демографічної ситуації (особливо у високорозвинутих індустріальних державах), загострення економічної нерівності між країнами тощо. Міграційні потоки неможливо зупинити, проте ними можна керувати, навіть отримуючи при цьому користь від міграційного потенціалу. На національному та міжнародному рівнях особлива увага відводиться саме міграційній політиці. Жодна з держав на сьогодні не здатна самостійно управляти міграційними потоками, що ще більше заго-

строє потребу обговорення міграційних питань як на національному, так і на глобальному рівнях. Це і є головною проблемою, на вирішенні якої ґрунтується дане дослідження. Метою є дослідження міграції людських ресурсів у світі, та в Україні, а також аналіз значення міграції для економічного розвитку країн, проблеми та шляхи їх вирішення. Тому актуальність дослідження ще більше посилюється через з'ясування взаємозв'язку міграційних процесів з економічним, соціальним, демографічним розвитком країни, а також з перспективами забезпечення міжнародної конкурентоспроможності її економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики міграції, удосконалення організаційних, економічних і правових важелів її регулювання зробили провідні вчені: О. Власюк, В. Геєць, С. Злупко, А. Кравченко, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, Н. Марченко, А. Мокій, С. Пирожков, С. Писаренко, О. Позняк, М. Романюк, А. Румянцева, Є. Савельєв, Л. Симів, А. Філіпенко. Україна також залучена до процесів міжнародної міграції людських ресурсів.

Формулювання цілей статті. Для досягнення мети роботи були поставлені наступні завдання: дослідити вплив міграції на економічний розвиток країн; проаналізувати розвиток та сучасний стан міграційних процесів в Україні та закордоном; дослідити основні проблеми міграції людських ресурсів та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Міграція – поширене явище, яке поєднує в собі і економічні, і соціальні, і навіть політичні особливості. Це поняття варте уваги багатьох дослідників. Тому існує багато різних визначень цього терміну. На нашу думку, міграцію слід розглядати як будь-яке переміщення

у просторі, сукупність механічних, професійних і міжгалузевих переміщень, змін просторового положення мігрантів відносно територіально закріплених структур населення. Виділяють наступні функції міграції: селективна; функція прискорювання; функція перерозподілу [1, с. 78].

«Перерозподіл населення» – проявляється у покращенні життя людей, які прагнуть знайти більш сприятливі умови для свого існування. Селективна функція – у міграції постійно беруть участь різні соціальні групи, що є причиною зміни складу населення різних країн. Прискорювальна функція означає, що міграційні процеси ведуть до розвитку населення, та особистості зокрема. Адже внаслідок переміщення людей на різні території, відбувається обмін досвідом, накопичення знань. Ще одним науковим підходом, з економічної точки зору, є визначення поняття міграції, як дослідження регулювання робочої сили країни і таким чином створення конкуренції між кваліфікованими працівниками [2].

Складається тенденція, за якої найбільш інтенсивні потоки мігрантів спрямовані в райони з кращими можливостями для отримання роботи з високими вигодами (як матеріальними, так і моральними). Проте вони не завжди виходять із районів з найбільш низькими заробітками. Пояснюється це тим, що в найбідніших регіонах мешкають люди з більш низьким рівнем не лише добробуту, а й освіти і професійної підготовки, тобто з меншим людським потенціалом, отож і можливості до зміни місця проживання та працевлаштування після переїзду у них значно менші. Наочне доведення цієї тенденції можна прослідкувати на основі динаміки зміни кількості мігрантів (рис. 1).

Дуже швидко кількість мігрантів зростає у Азії, але найпривабливішою для іноземної робочої сили країною все ж залишається США. Найбільше мігрантів ми можемо спостерігати у 10 країнах, до яких входять США, Російська Федерація, Німеччина та Саудівська Аравія. Також можна спостерігати те, що найбільший потік мігрантів перетинає кордон між Мексикою та США. В таблиці 1 відображено кількість мігрантів, які проживають у країнах, найбільш привабливих для потоків людських ресурсів [4].

Слід зазначити, що всі країни, які віднесено до найбільших країн-реципієнтів робочої сили, за класифікацією ПРООН належать до групи країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу. Так, за показниками індексу людського розвитку США посідає 5 місце серед країн світу, Росія – 57, Німеччина – 6, Саудівська Аравія – 34, ОАЕ – 40, Великобританія – 14, Франція – 20, Канада – 8, Австралія – 2, Іспанія – 27 [4].

Економічне становище в країні формує її міграційну привабливість для трудових мігрантів. Економічне зростання і позитивна динаміка ВВП сприяють залученню в них направленості мігрантів, особливо висококваліфікованих.

Такий чинник направленості міграційних потоків, як, наприклад, рівень ВВП на душу населення в країні, можна розглядати двояко: по-перше, мігранти, обираючи напрямок міграції, зважають на економічний розвиток та рівень добробуту у країнах можливого переселення; по-друге, приплив кваліфікованої робочої сили у країну за багатьма напрямками сприяє її економічному піднесенню.

Ми пропонуємо на глобальному рівні впроваджувати конкретні заходи міграційної політики,

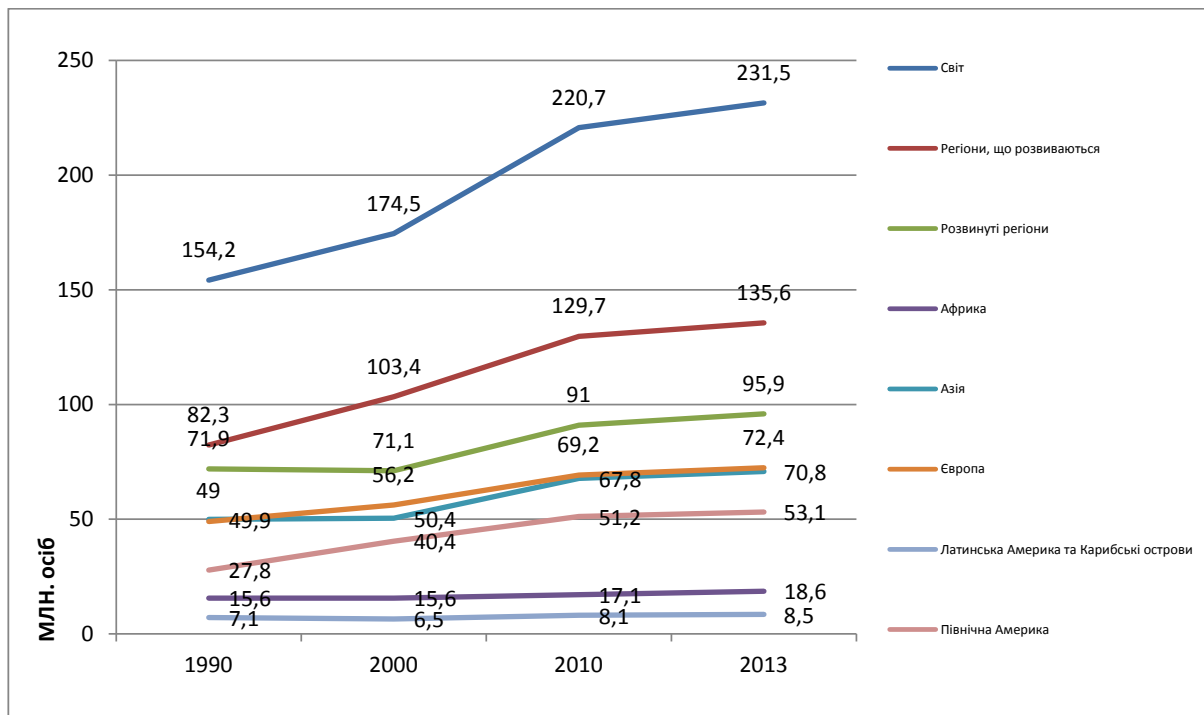


Рис. 1. Динаміка кількості міжнародних мігрантів за 1990-2013 р.

Джерело: [3, с.]

певним чином регулювати надходження та скорочення робочої сили у країнах-реципієнтах та у країнах-донорах. Так, наприклад, тим, країнам, з яких виїжджає робоча сила, варто заохочувати їхнє повернення назад за рахунок диверсифікації економіки та інвестуванню у інтелектуальний розвиток молоді, створювати наукові центри та надати всебічну інформаційну та фінансову підтримку молодим науковцям. Якщо мігранти не хочуть повертатись, потрібно розвивати мережі діаспор. Тим країнам, у які людський капітал мігрує, варто спрощувати візовий режим для науковців та фахівців, визнавати на національному рівні їхні здобутки, надавати підтримку для проживання, захищати права мігрантів на рівні із громадянами своєї країни. Не варто застосовувати обмежену візову практику, тому що вона призводить до зменшення потоків мігрантів кваліфікованої робочої сили.

Міграція людських ресурсів має як позитивні, так і негативні наслідки. Що стосується України, то існує декілька показників, які істотно змінюються під впливом міграційних процесів: кількість населення; освітній рівень; рівень підготовки робочої сили як з інтелектуальної, так із фізичної точки зору. Постійно зростає кількість українських мігрантів, які надають трудові послуги закордоном, що видно із рисунку 3. Міграційні потоки України можуть різко скорочуватись та зростати. Проте, безперечно, українці виїжджають закордон для того, аби

підвищити рівень життя та покращити умови для існування.

Якщо говорити про позитивні наслідки міграції для України, то в першу чергу варто згадати про наступні: зменшення соціальної напруги; фінансові кошти, які отримують українські фірми завдяки роботі в них закордонних мігрантів, підвищують платоспроможний попит й у такий спосіб стимулюють виробництво; зовнішня трудова міграція сприяє обміну досвідом, здобуттю практичних навичок. Щодо негативних наслідків трудової міграції, то відбувається зростання цін, а товари, привезені з-за кордону, переважають за якістю для українського покупця, порівняно із вітчизняними. Дуже мало коштів, які отримують мігранти, потім йде на цілеспрямоване інвестування, адже майже всю суму іноземна робоча сила використовує для власного споживання. Також часто українських спеціалістів працевлаштовують на роботу закордоном на низькооплачувані вакансії для монотонної роботи, що призводить до втрати їхніх професійних навичок [7, с. 107].

Висновки. Суперечливість явища трудової міграції призводить до висновку, що основний зміст політики держави у відповідній сфері повинен складатися з мінімізації її негативних наслідків і максимальному використанні позитивних наслідків для громадян [8, с. 35]. Еміграція з України набула великих масштабів. Хоча це і свідчить про демокра-

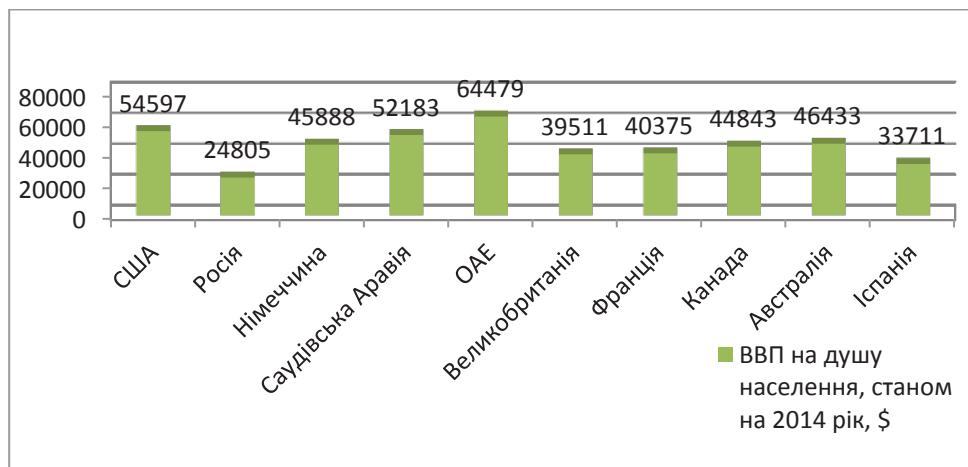


Рис. 2. ВВП на душу населення станом на 2014 рік, USD [5]

Таблиця 1

Кількість офіційно зареєстрованих мігрантів по країнах у 2014 році, млн. осіб

США	Росія	Німеччина	Саудівська Аравія	ОАЕ	Великобританія	Франція	Канада	Австралія	Іспанія
45,8	11	9,8	9,1	7,8	7,8	7,4	7,3	6,5	6,5

Складено авторами на основі [4]

Таблиця 2

Динаміка кількості населення та ВВП світу за 1990-2015 роки

	1990	2015	Зміна, %
Кількість населення, осіб	5 283 057 867	7 346 633 037	39,1
ВВП світу, мільярдів доларів, в постійних цінах 2010 року	36 606	74 709	104,1

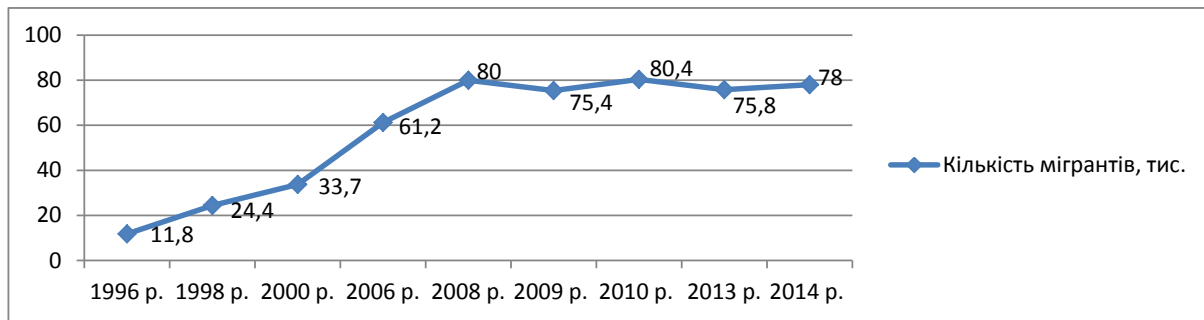


Рис. 3. Зміна кількості українців-мігрантів протягом 1996-2014 р.р.

Побудовано авторами на основі [6]

тичність життя та державного устрою, проте велика кількість людей не в змозі реалізувати себе у своїй країні і вимушена її залишати. Це веде до істотних і суспільних втрат. Адже виїждять передусім особи, що є конкурентоспроможними на ринках праці країн ближнього та далекого зарубіжжя з високими якісними характеристиками робочої сили та інтелектуального потенціалу.

Важливим висновком є те, що за нинішніх умов міграційна політика нашої держави має передбачати систему правових, адміністративних, організаційно-фінансових заходів, а також інформаційне забезпечення урядовими структурами та громадськими організаціями і об'єднаннями упорядкування міграційного простору, регулювання міграційного руху населення з позицій національних пріоритетів, кількісного та якісного складу міграційних потоків, їх соціальної, демографічної та економічної структури. Режим та заходи міграційної політики держави мають досить ретельно відстежувати міграційні процеси, їх сучасні тенденції та явища. Тому, можна зробити висновок, що пра-

вильна міграційна політика за умов глобалізації світової економіки ініціює процеси щодо формування систем міжнародного поділу праці, світової інфраструктури, росту світової торгівлі й потоків іноземних інвестицій, технологічних змін, формування світової валютної системи тощо. Враховуючи те, що ХХІ столітті потрібно брати до уваги сучасні тренди та виклики, серед яких виділяють: автоматизація всього, що піддається алгоритму, здоров'я і гармонія з навколишнім світом, старіння населення, 99 життів, індивідуалізація виробництва, Sharing Economy, «Ефект Матвія» або «переможець отримує все», то міграція людського капіталу буде зростати дедалі дужче. Тому дане дослідження варто проводити і в майбутньому, аналізуючи зміни, які відбуваються в економіці під впливом сучасних викликів та міграційних процесів, щоб адаптувати міграційну політику відповідно до наступних трендів. Це допоможе уникнути «міграційного буму» та перенасичення ринку праці, а також врегулювати співвідношення еміграції/іміграції висококваліфікованих фахівців.

Література:

1. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса (Очерки теории и методов исследования) / Л.Л. Рыбаковский. – М.: 2001. – 113 с.
2. Кузьмін, А. І. Курс лекцій «Основи демографії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: humanities.edu/db/msg/47066
3. World Migration in Figures //OECD-UNDESA. – October 2013. – 6 С.
4. Доповідь ООН 2013 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/kolichestvo-migrantov-v-mire-sostavlyayet-232-mln-chelovek---12092013083200>
5. International Monetary Fund [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
8. Варецька О. Соціально-економічне підґрунтя трудової міграції населення України//Соціологія. – 2005. – С. 34-39

ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАН

Шергина Л.А.

*кандидат экономических наук, доцент,
Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана*

Бурма Ю.В.

*студентка факультета экономики и управления
Киевского национального экономического университета
имени Вадима Гетьмана*

В статье рассмотрены различные подходы к объяснению понятия «миграция человеческих ресурсов»; выделяются факторы и последствия миграции; исследуется взаимозависимость между миграцией и экономическим развитием стран; проанализировано развитие и современное состояние миграционных процессов в Украине и за рубежом; предлагаются подходы к решению проблем, касающихся миграционной политики, ведь правильная миграционная политика в условиях глобализации мировой экономики инициирует процессы по формированию систем международного разделения труда, мировой инфраструктуры, роста мировой торговли и потоков иностранных инвестиций, технологических изменений, формирования мировой валютной системы.

Ключевые слова: миграция, рабочая сила, интеллектуальный капитал, миграционная политика, экономическое развитие, глобализация, страны-реципиенты, страны-доноры, эмиграция, иммиграция, разделение труда, экономика.

THE IMPACT OF MIGRATION OF HUMAN RESOURCES FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES

Shergina L.A.

*Ph.D., Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

Burma Y.V.

*A student of the Economics and Management Department
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

Different approaches to explaining the concept of "migration of human resources" are considered in the article; the factors and implications of migration are distinguished; the interdependence between migration and economic development of countries is explored; the development and modern state of migration processes in Ukraine and abroad are analyzed; approaches to solving problems related to migration policy are offered, because the correct migration policy in the conditions of globalization of the world economy initiates processes concerning the formation of systems of international division of labor, world infrastructure, growth of world trade and flows of foreign investments, technological changes, formation of the world monetary system.

Keywords: migration, labor force, intellectual capital, migration policy, economic development, globalization, recipient countries, donor countries, emigration, immigration, division of labor, economy.